

УДК 94 : 327.7 + 339.727.22 (574)

Деменко О. Ф.

**ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА НАЦІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК
РЕСПУБЛІКИ КАЗАХСТАН**

Досліджено вплив процесів глобалізації на національний розвиток Республіки Казахстан, проаналізовано пріоритетні напрями внутрішньої та зовнішньої політики цієї країни у контексті глобального розвитку. Встановлено, що сучасний Казахстан характеризується широкомасштабною інтеграцією у світове

співтовариство та взаємовигідним партнерством із іншими міжнародними суб'єктами у вирішенні глобальних проблем.

Ключові слова: глобалізація, міжнародні відносини, міжнародні організації, Республіка Казахстан, транснаціональні корпорації, прямі іноземні інвестиції.

Деменко А. Ф. Влияние глобализации на национальное развитие Республики Казахстан. Исследовано влияние процессов глобализации на национальное развитие Республики Казахстан, проанализированы приоритетные направления внутренней и внешней политики этой страны в контексте глобального развития. Установлено, что современный Казахстан характеризуется широкомасштабной интеграцией в мировое сообщество и взаимовыгодным партнерством с другими международными субъектами в решении глобальных проблем.

Ключевые слова: глобализация, международные отношения, международные организации, Республика Казахстан, транснациональные корпорации, прямые иностранные инвестиции.

Olexandr Demenko. The impact of globalization on the national development of the Republic of Kazakhstan. The article explores the impact of globalization processes on the priority areas of internal and external policy of this country in the context of global development. It is revealed that modern Kazakhstan is characterized by extensive integration onto world community and mutually beneficial partnership with other international subjects in addressing global issues.

Keywords: globalization, international affairs, international organizations, the Republic of Kazakhstan, trans-international corporations, foreign direct investments.

Проблеми глобалізації, її вплив на сучасні міжнародні відносини та на національний розвиток окремих країн вже давно стали предметом гострих теоретичних дискусій. Неоднозначність та непередбачуваність процесів у світовій політиці та економіці викликають нові інтерпретації і підходи до даного процесу та його впливу на країни і регіони. Перед новими незалежними державами, які виникли внаслідок розпаду СРСР, у тому числі і перед Республікою Казахстан, глобалізація як провідна тенденція світової політики та економіки поставила стратегічне завдання адаптації до нових правил і умов співіснування у міжнародному співтоваристві.

Проблематика глобалізаційних процесів та їх впливу на розвиток нових незалежних держав викликає великий інтерес наукової спільноти, їй присвячено цілий ряд аналітичних праць як вітчизняних, так і закордонних фахівців. Проте необхідність подальшого осмислення глобалізації не викликає сумніву. Особливого значення набуває потреба вивчення та використання досвіду незалежного розвитку в умовах глобалізації тих країн, які мають спільні з Україною інтереси як у контексті свого геополітичного позиціонування, так і в сфері торгово-

економічного співробітництва.

Глобалізація – це сучасна форма міжнародних відносин, яка характеризується поширенням взаємозалежності між країнами в економічній, політичній і культурній сферах практично на всю земну кулю.

Ознаками глобалізації є: взаємозалежність національних економік та їхнє взаємопроникнення, формування міжнародних виробничих комплексів; зростаюча єдність та взаємозалежність фінансово-економічних систем країн світу; послаблення можливостей національних держав щодо формування та реалізації незалежної економічної політики; розширення масштабів обміну та інтенсифікація процесів руху товарів, послуг, капіталів, трудових ресурсів; створення інституцій міжнародного регулювання; тяжіння світової економіки до єдиних стандартів, цінностей, принципів функціонування.

Глобалізація відкриває перед людством нові перспективи. У першу чергу це шанс на формування цілісного світу на ґрунті єдиного економічного простору, можливість виключити із практики міжнародних відносин війни та конфлікти, швидке поширення інформаційних технологій та досягнень науки і техніки, вільне пересування громадян у світі, можливості отримання освіти і роботи за кордоном, розширення міжнародних економічних ринків, збільшення виграшу від торгівлі на взаємовигідній основі, можливість залучення іноземних інвестицій та передових технологій у власну економіку, підвищення продуктивності праці.

Водночас існують і негативні ефекти глобалізації, до яких слід віднести: нерівномірність розподілу переваг глобалізації; посилення залежності від наддержав, загроза втрати національної ідентичності й суверенітету; збільшення розриву в рівнях доходів; перенесення шкідливих виробництв у країни, що розвиваються; посилення навантаження на світову екосистему; загострення глобальних проблем розвитку людства, зокрема таких, як погіршення екологічної ситуації, нелегальна міграція, тероризм, екстремізм та організована злочинність, глобальні фінансово-економічні кризи, загострення суперництва за доступ до ресурсів, гонка озброєнь та розповсюдження зброї масового ураження.

Глобалізація носить об'єктивний характер, вона охопила всі країни і регіони світу. Завдяки розвитку науки, техніки, технологій, комп'ютеризації та збільшенню доступу до інформації глобалізація пронизує всі куточки земної кулі, кожна державу, зачіпає практично всі основні сфери суспільного життя, впливає на життя кожної людини.

Історія Казахстану як незалежної держави розпочалася якраз в епоху прискорення процесів глобалізації, що зумовило своєрідність його сучасного розвитку: побудова власної державності вимагала орієнтації на існуючі зовнішні фактори. Іншими словами, незалежний розвиток країни розпочався і продовжується у глобальному контексті.

Важливість включення Казахстану у процеси глобалізації на вигідних для країни умовах відзначається в республіці на найвищому рівні. Неможливо забезпечити стабільність і стійкість однієї держави в умовах, коли її оточують економічно та соціально відсталі країни і народи. Тому одним із результатів розуміння законів глобалізації став процес інтеграції Казахстану в рамках міжнародних організацій. Казахстан є активним учасником Організації Об'єднаних Націй (ООН), Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), Шанхайської організації співробітництва (ШОС), Євразійського економічного союзу (ЄАЕС), Організації договору про колективну безпеку (ОДКБ) та інших міжнародних організацій.

Зміцненню авторитету країни на міжнародній арені сприяло головування Казахстану в ОБСЄ у 2010 р. і участь у діяльності Ради Безпеки ООН у якості непостійного члена у 2017-2018 рр. У перспективі Казахстан прагне приєднатися до кола розвинених країн Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) [1].

Світовою громадськістю високо оцінені зусилля Казахстану щодо приєднання до програми НАТО «Партнерство заради миру» та його активна участь у створенні під егідою НАТО центральноазійського батальйону з підтримки миру (ЦЕНТРАЗБАТ).

Зовнішня політика Казахстану в епоху глобалізації є багатовекторною та ґрунтується на демократії, відданості загальнолюдським цінностям та принципам правової держави. В її основу закладено вимоги забезпечення безпеки, суверенітету і територіальної цілісності Республіки Казахстан, захисту прав і свобод громадян, створення ефективної та динамічної економіки, стабільних демократичних інститутів. Юридична основа співпраці Казахстану із зарубіжними країнами представлена більше ніж п'ятнадцятьма тисячами документів, що дозволило, як зазначив перший Президент Н. Назарбаєв, «дипломатичними заходами захистити державу від реальних і потенційних загроз», а також отримати міжнародні гарантії безпеки Казахстану [2].

Казахстан намагається займати активну позицію щодо вирішення найскладніших проблем міжнародного порядку. Враховуючи той факт, що ефективність глобальних інститутів розвитку і міжнародної безпеки

у цілому знаходиться під загрозою, перший Президент Казахстану Н. Назарбаєв у квітні 2019 р. під час другого форуму міжнародного співробітництва програми «Один пояс, один шлях» заявив про необхідність проведення трьох геополітичних діалогів. Перший діалог торкається глобального рівня взаємодії між США, Росією, Китаєм та Європейським Союзом. Другий діалог необхідний на рівні Євразії з метою об'єднання потенціалів Наради щодо заходів взаємодії та довіри в Азії та ОБСЄ. Третій діалог – це системний економічний діалог між ЄАЕС, Євросоюзом, ШОС та Асоціацією країн Південно-Східної Азії (АСЕАН). Такий формат взаємодії, який отримав назву «три Д», спроможний надати потужний імпульс для розвитку країн, прискорить зростання економік, підвищить добробут громадян, зміцнить конкурентоспроможність, поліпшить бізнес-клімат та інвестиційну привабливість держав, що сприятиме зростанню глобальної ролі Євразії [3].

Казахстан із його великою територією, значними запасами нафти і газу, ключовим транзитним потенціалом має стратегічне значення як для Сполучених Штатів Америки та їх західних союзників, так і для двох своїх потужних сусідів – Китаю та Росії. Виважена і прагматична лінія поведінки на міжнародній арені, витримана політика щодо інших пострадянських країн, відмова від ядерного потенціалу, збалансована політика щодо інвесторів забезпечили Казахстану гідне місце в світовому співтоваристві [2].

Казахстан став своєрідним транспортним вузлом між провідними центрами світової економіки – Європою, Росією, Китаєм, Індією та Південно-Східною Азією. Країна є ключовим учасником китайської ініціативи «Один пояс, один шлях». Не випадково у 2013 р. Голова КНР Сі Цзіньпін оголосив про цю ініціативу саме в Астані. Сьогодні через Казахстан проходять дві основні залізничні та автомобільні магістралі в рамках даної ініціативи, що доставляють китайські товари в Європу і європейські товари в Китай. Казахстан також відіграватиме ключову роль в Стратегії Європейського Союзу щодо взаємозв'язку між Європою і Азією, яка має на меті зробити Євразію більш цілісним континентом [4].

Загальновідомою є інвестиційна привабливість Казахстану. Значною мірою за рахунок прямих іноземних інвестицій країна активно будує нові промислові підприємства, автомобільні та залізничні шляхи, порти, мости та інші об'єкти інфраструктури. В країні створена належна правова база, заснована на спеціально прийнятому Законі «Про іноземні інвестиції», що дало можливість інвесторам з інших країн отримати

рівні права із вітчизняним бізнесом. Як наслідок, Казахстан займає лідируюче положення серед країн Центральної-Східної Європи та СНД за обсягом залучених прямих іноземних інвестицій [5]. З моменту здобуття незалежності у 1991 р. Казахстан залучив понад 300 млрд. дол. прямих іноземних інвестицій, що складає 75% від усіх інвестицій в Центральну Азію в цілому [4].

Головний пріоритет Казахстану в умовах глобалізації – сприяння розвитку національної економіки. Особливе значення для зовнішньоекономічної стратегії має створення вітчизняних транснаціональних корпорацій (ТНК). Консолідація національного капіталу, створення великих міжгалузевих корпорацій ініціюється політичною елітою республіки. Завдання полягає в тому, щоб дати імпульс формуванню ефективних противаг світовим ТНК. Саме вітчизняні компанії повинні складати активну конкуренцію іноземному капіталу за освоєння надр, розвиток промисловості, модернізацію економіки. З цією метою у Казахстані триває процес зміцнення позицій національного капіталу, створюються потужні вітчизняні компанії, які мають загальнонаціональне значення і визначають економічну міць Казахстану. Такі компанії є організаційною основою вдосконалення управління економікою та її зростання, прискорення інноваційно-інвестиційної динаміки [5].

Збалансована економічна політика принесла свої результати. За обсягом ВВП Казахстан випередив всі центральноазійські країни, разом узяті. Спираючись на прогрес, досягнутий в структурних перетвореннях економіки, Казахстан зміг стати рушійною силою регіонального розвитку та набув статусу лідера в Центральній Азії. На думку зарубіжних аналітичних центрів, Казахстан зумів створити динамічно зростаючу економіку, що має високий кредитний рейтинг. Цілий ряд казахських компаній вийшли на Лондонську біржу, де розмістили свої активи. Для держави, яка не мала ні традицій державного будівництва, ні досвіду ринкової економіки, перераховані вище результати реформ стали очевидним успіхом [6, с. 38].

Сучасні пріоритети Казахстану ставлять перед країною амбітну мету увійти до числа 30 розвинених країн світу до 2050 р., реалізувати п'ять інституційних реформ, здійснити масштабну модернізацію країни, знайти нові можливості для розвитку в умовах четвертої промислової революції, модернізувати суспільну свідомість, реалізувати комплексні соціальні ініціативи [7]. Детальний план реалізації вказаних завдань представлений у цілому ряді документів, зокрема таких, як Стратегія розвитку Республіки Казахстан до 2050 р., Державна програма

інфраструктурного розвитку «Нұрли жол» на 2015-2019 рр., Стратегічний план розвитку Республіки Казахстан до 2025 р., Державна програма «Цифровий Казахстан» [8], у посланнях Президента до народу Казахстану та інших документах.

Важливим для Казахстану є вільний доступ до інформаційних потоків, нових технологій, передового сучасного досвіду та знань без обмежень. Це особливо актуально в умовах віддаленості території країни від ключових інформаційних, наукових та фінансово-економічних центрів Західної Європи, США та Східної Азії. Інформаційні та технологічні можливості глобалізації дозволяють населенню республіки, іншим країнам Центральної Азії не відставати від ключових процесів розвитку в світі.

За рахунок ривка в інноваційному та технологічному розвитку, через реалізацію сміливих інституційних реформ, шляхом інтеграції із світовим співтовариством Казахстан планує реагувати на виклики глобалізації.

Важливим завданням для Казахстану в умовах глобалізації є балансування між інтересами і тиском найбільших держав світу: США, Росії та Китаю. Казахстан, як і вся Центральна Азія, привертає увагу більшості світових та регіональних держав багатьма причинами. Природні і людські ресурси, вигідне геополітичне положення, транзитний потенціал та інші фактори роблять регіон не тільки цікавим, але і небезпечним з точки зору виникнення майбутніх світових конфліктів. Актуальним завданням для забезпечення стабільного розвитку Казахстану є боротьба з транснаціональною злочинністю, наркотрафіком, міжнародним тероризмом та екстремізмом, з корупцією в суспільстві й державі.

Що стосується ризиків для регіональної безпеки, то очевидно, що найбільшою проблемою стане питання забезпечення транзиту влади у Казахстані, оскільки саме ця країна є тим центром у регіоні ЦА, на якому сходяться лінії впливу ключових глобальних зовнішніх сил.

Одним із елементів глобалізації є обов'язкове взаємопроникнення культур, традицій і мов. Обмеженість культурної і мовної сфери казахського суспільства територією країни обумовлює реальні небезпеки її поглинання іншими впливовими культурами і мовами світу. Перед казахським народом стоїть серйозна проблема збереження своєї культурної, мовної, ментальної ідентичності та самобутності в умовах глобалізації [9].

Казахська мова знаходиться у складних умовах конкуренції з російською та англійською мовами. Витримати цю конкуренцію

можливо за рахунок створення якісного продукту та формування інтелектуального середовища у суспільстві. Держава має турбуватися про внутрішню стабільність, а також розуміти і враховувати складне зовнішньополітичне оточення Казахстану. При цьому у країні майже немає сумнівів у необхідності розвитку казахської мови, збільшення її використання у всіх сферах та виробництві якісного контенту казахською мовою [10].

Очевидно, що конкурентоспроможність в умовах глобалізації значною мірою пов'язана з отриманням гідної освіти, використанням інформаційних технологій, наявністю досвіду роботи, а також зі знанням іноземних мов. Культурно-мовний тиск глобалізації є одним з найбільш негативних елементів, що ставить перед усією громадою та державою складні завдання збереження самобутності й унікальності казахського суспільства і мови.

При цьому слід зазначити, що за роки незалежності в Казахстані міцно встановилися відносини миру, злагоди і взаємоповаги, оскільки повага до внутрішньої свободи людини детермінує міжконфесійну толерантність у цій багатонаціональній країні. Поряд із традиційною ісламською культурою в Казахстані створені умови для розвитку всіх світових і традиційних релігій. Він став одним із найбільших у світі центрів міжрелігійного діалогу, про що свідчить проведення в країні з'їздів лідерів світових і традиційних релігій, які сприяють розвитку співпраці релігійних громад на основі толерантності, порозуміння та діалогу. Однією з найважливіших форм сприйняття і втілення в життя ідей культури світу є зміцнення міжнаціональної злагоди, підвищення культури міжетнічних взаємин. На цьому тлі особливо видні досягнення Казахстану в побудові багатонаціонального, мультикультурного суспільства, в якому забезпечено рівність представників всіх націй і народностей, гармонійне поєднання прав і свобод людини [5].

Очевидно, що сучасний Казахстан характеризується широкомасштабною інтеграцією у світове співтовариство, взаємовигідним партнерством та тісною співпрацею з іншими суб'єктами міжнародних відносин у вирішенні глобальних безпекових, економічних, соціальних та екологічних проблем. В умовах глобалізації країна демонструє зацікавленість у стабільній системі міжнародних відносин та сталому розвитку як всередині країни, так і у всьому світі.

Досвід незалежного розвитку Республіки Казахстан в умовах глобалізації може стати прикладом для України, особливо у питаннях, які стосуються активного балансування і взаємовигідного співробітництва із провідними центрами світової політики,

реформування національної економіки та розбудови транспортної інфраструктури, сприяння розвитку національного бізнесу, залучення прямих іноземних інвестицій, збереження національної мови, культури та традицій.

Використані джерела та література:

1. Касенова Н. Поглотит ли глобализация Казахстан? 2017. [Електронний ресурс]. URL: <https://kaktakto.com/analitika/poglotit-li-globalizaciya-kazakhstan-mnenie-eksperta/>
2. Карибжанова А. А., Сембинов М. К. Новые вызовы и проблемы развития международного диалога Казахстана в условиях глобализации. 2016. [Електронний ресурс]. URL: <https://articlekz.com/article/19007>
3. Назарбаев предложил новую геополитическую реальность «Три Д» [Електронний ресурс]. URL: <https://ru.sputniknews.kz/politics/20190427/9978573/nazarbaev-geopoliticheskaya-realnost-tri-d.html> (дата звернення 27.04.2019)
4. Foreign Policy: «Казахстан: медиатор евразийского сотрудничества» [Електронний ресурс]. URL: <https://iwer.kz/#/posts/5cb9594af79ae317a5edca77/#header> (дата звернення 19.04.2019)
5. Шерязданова К. Г. Республика Казахстан и глобализация [Електронний ресурс]. URL: <http://credonew.ru/content/view/626/32/>
6. Токаев Т. К. Казахстан в условиях глобализации // Вестник РУДН. Серия Международные отношения. 2009. № 3. С. 34-44.
7. Ответ Казахстана на глобальные вызовы [Електронний ресурс]. URL: <https://www.kazpravda.kz/news/obshchestvo/otvet-kazahstana-na-globalnie-vizovi--otchestvennie-eksperti-obsudili-povestku-aef2018> (дата звернення 04.05.2018)
8. Стратегии и программы Республики Казахстан [Електронний ресурс] / Официальный сайт Президента Республики Казахстан. URL: http://www.akorda.kz/ru/official_documents/strategies_and_programs
9. Ишмухамедов Ш. А., Орумбаев С. Т. Казахстан в процессах глобализации [Електронний ресурс]. URL: <https://articlekz.com/article/10880>
10. Акимбеков С. Воздушные бои без правил [Електронний ресурс] // Центр Азии. 2017. № 4 (110). URL: <https://www.asiakz.com/vozdushnye-boi-bez-pravil>